

Střední Amerika – region kriminality

Region Střední Ameriky bývá nejčastěji spojován s tropickým klimatem, turistickými letovisky Karibiku, hudbou a temperamentem. Tento pozitivní pohled však mnohdy zastiňují zprávy o organizovaném zločinu, drogách a četném výskytu vražd. Do jaké míry je oprávněné spojovat region s tímto kriminálním obrazem? Článek porovnává Střední Ameriku z hlediska kriminality s ostatními regiony světa. Věnuje se rozdílům v míře kriminality mezi jednotlivými zdejšími státy a vysvětluje faktory, které ji ovlivňují. Poukazuje mimo jiné na aktivity organizovaného zločinu, jmenovitě drogových kartelů a pouličních gangů.

Střední Amerika a kriminalita

Obraz Střední Ameriky jako „regionu kriminality“ napomáhají vedle zpráv přicházejících z médií utvářet rovněž umělecká a zejména populární filmová tvorba. Jako příklad z posledních let lze namátkově uvést filmy *Sicario* (2015), *Troji hranice* (2019) nebo seriál *Narcos: Mexiko* (2018–2021). Přestože lze tento umělecký pohled vnímat jako tendenční a dramatizující, nestojí zcela mimo realitu a je jí inspirován.

Problematikou kriminality se v globálním kontextu zabývá Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC), který shromažďuje a hodnotí data poskytované jednotlivými státy. Průběžně aktualizované statistiky kriminality za jednotlivé státy jsou vedle publikací UNODC (2019) dostupné i na statistických portálech Světové banky a Numbeo (2021). Za účelem srovnání míry kriminality článek pracuje s indexem kriminality (upravený součin počtu nahlášených trestných činů přepočtený na 100 000 obyvatel) a s počtem vražd na 100 000 obyvatel. Vraždy (tedy úmyslné zabití) coby nejtěžší zločin jsou na rozdíl od jiných trestných činů relativně dobře statisticky evidovány a lze je do jisté míry chápat jako detektor celkové kriminality. V obou případech je ovšem nutné uvedená data považovat za orientační.

Globální kontext

Vývoj kriminality v prvních dvou dekádách 21. století signalizuje stagnační až mírně poklesový trend celkové trestné činnosti ve světě. Zmíněný index kriminality, jehož statistiky zahrnují dohromady

135 zemí (obr. 1), se svou hodnotou v současné době pohybuje mezi 12 (Katar) a 84 (Venezuela s aktuálně nejvyšší kriminalitou na světě). Celosvětově mírně sestupný trend dokládají i statistiky vražd, které se z průměrných 8 vražd na 100 000 lidí evidovaných na přelomu tisíciletí snížily k roku 2018 na 5,7 (UNODC 2019). Tento trend byl donedávna přičítán zlepšující se ekonomické situaci v řadě světových regionů, především v populačně silných oblastech Asie. Nejhorší situace však v makroregionálním srovnání dlouhodobě přetrvává v zemích Latinské Ameriky (včetně Střední Ameriky) a Subsaharské Afriky. Důvodem je zejména nižší ekonomická úroveň doprovázená extrémními sociálními rozdíly ve společnosti, nezaměstnaností a nižší politickou a sociální stabilitou. Významný vliv zde má i vysoký podíl mladé populace do 30 let, na kterou připadá největší díl trestné činnosti (Nováček 2015).

Postavení Střední Ameriky na čele žebříčku kriminality potvrzuje fakt, že z 20 zemí s nejvyšší kriminalitou patří hned 6 do tohoto regionu, konkrétně Honduras, Trinidad a Tobago, Salvador, Jamajka, Portoriko a Bahamy. Ještě patrnější je tato skutečnost v pořadí států a zemí s největším počtem vražd v přepočtu na obyvatele. Na prvních dvaceti místech figuruje patnáct středoamerických zemí (!), přičemž samo tragické prvenství náleží státu Salvador s 52 vraždami na 100 000 obyvatel (UNODC 2019).

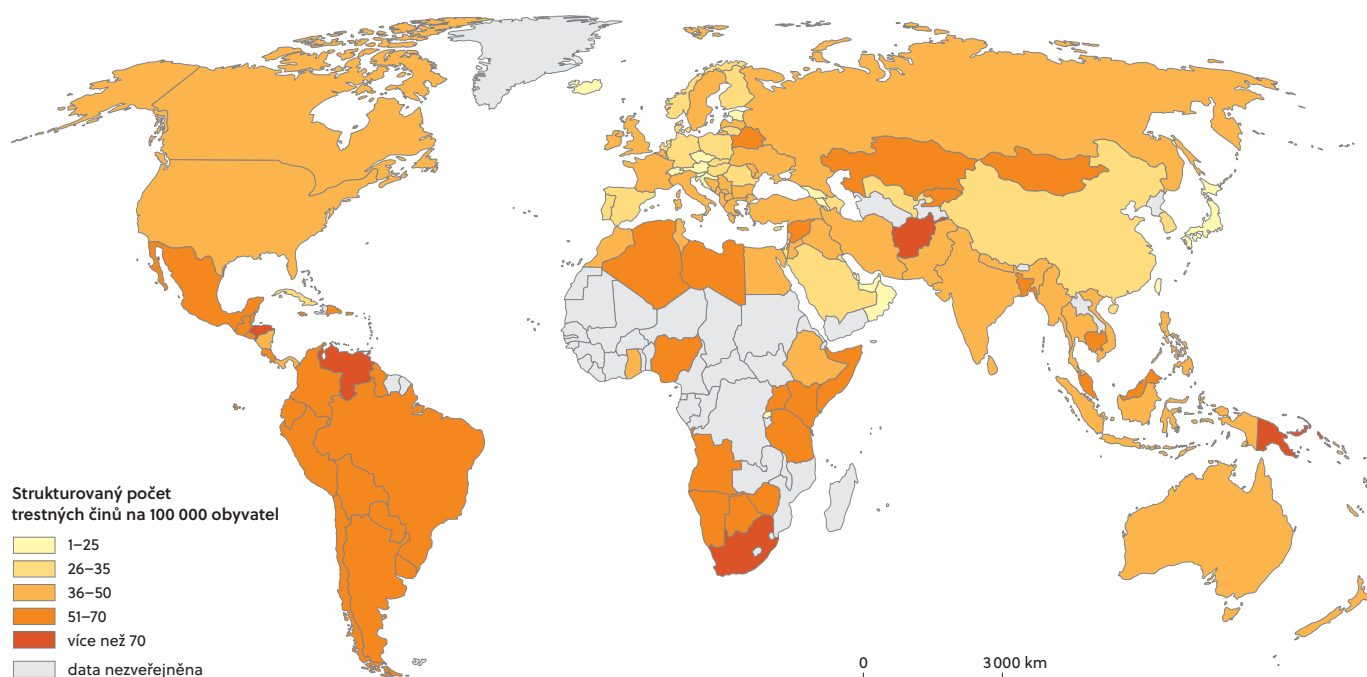
Pro srovnání v Česku se tato hodnota pohybuje okolo 1, což nás řadí mezi nejbezpečnější země světa. Mezi ně patří vzhledem k nízkému indexu

Radovan Kubík

Aleš Nováček

Adam Slaviček

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích,
Pedagogická fakulta,
katedra geografie;
kubikr02@pf.jcu.cz;
anovacek@pf.jcu.cz;
slavia00@pf.jcu.cz

Obr. 1 Index kriminality pro rok 2021 podle Numbeo (2021).

Slumy – epicentra kriminality

Chudinské čtvrti ve velkých městech jsou globálně nazývané slumy (z angličtiny). V Latinské Americe se jim však říká v každé zemi či samotném městě jinak. Ve španělsky mluvících zemích například *barriadas*, *barrios bajos*, *zonas marginales*, v Brazílii, portugalsky, *favelas*. Slumy tvoří nezanedbatelnou část latinskoamerických velkoměst a představují z hlediska kriminality nejvíce rizikové lokality.

Největší slum (nejen) ve Střední Americe – Nezo-Chalco-Itza, rozsáhlé předměstí hlavního města Mexika Ciudad de México, je s populací čítající kolem 4 milionů lidí považován za největší slum na světě.

kriminality i počtu vražd většina států Evropské unie, bohaté státy Perského zálivu a státy východní Asie. S částečnou výjimkou Číny tak jde o vyspělé státy s více či méně fungujícím sociálním systémem a relativně nízkou mírou korupce, nezaměstnanosti a chudoby. Svůj podíl na pozitivním výsledku nese rovněž průměrně vyšší vzdělanost obyvatelstva, efektivita policie a prevence kriminality.

Příčiny vysoké kriminality

Zjištění, že Střední Ameriku lze vnímat z pohledu kriminality jako pravděpodobně nejméně bezpečný region světa, vybízí k hlubšímu zamyšlení nad příčinami. Co tedy stojí za skutečností, že tento region v míře kriminality výrazně převyšuje světový průměr? Primární důvod lze spatřovat, jak již bylo nastíněno, v nižší ekonomické úrovni těchto států a velkých sociálních rozdílech uvnitř společnosti. Ekonomiky středoamerických států se vyznačují vysokou závislostí na zahraničním kapitálu a poměrně úzkým zaměřením na vývoz zemědělských komodit (v některých případech nerostných surovin) nebo na cestovní ruch. Takto koncipované hospodářství přináší zisk úzké skupině lidí, zatímco velká část obyvatelstva žije v chudobě a potýká se s nezaměstnaností. Kořeny výrazné polarizace zdejší společnosti lze hledat již v koloniálním systému, který vytvořil privilegovanou vrstvu evropských přistěhovalců a jejich potomků na straně jedné a původního indiánského obyvatelstva, černých otroků a míšenců na straně druhé. Nefunkčnost státního sociálního systému vede u mnohých lidí k řešení existenčních problémů a otázek obživy prostřednictvím

kriminálních aktivit. Z jejich možného výčtu je region nejvíce a po právu spojován s obchodem s narkotiky a na něj napojenými gangy. Vedle vlastní produkce narkotik je důvodem tranzitní poloha regionu mezi jižněji ležícími zeměmi původu (kokain z Kolumbie apod.) a spotřeby drog (Spojené státy).

Dalším faktorem kriminality v těchto zemích je značný podíl mladé populace a koncentrace chudého obyvatelstva do velkých měst. Z prostředí slumů pochází největší počet mladých lidí, kteří inklinují k trestné činnosti, respektive k organizovanému zločinu (Woody 2019). Vliv na vysokou míru vražd má rozšíření palných zbraní, ať už držených legálně či nelegálně. To platí zejména v pevninských státech Střední Ameriky (Small Arms Survey, 2017). Zvýšený výskyt kriminality ale i střelných zbraní může mimo jiné souviset s nedávnými vojenskými konflikty, a to i přesto, že přímé oběti konfliktů nejsou evidovány jako vraždy. Příkladem může být Salvador, který i po odeznění občanské války z let 1979–1992 vykazuje setrvalou jednu z nejvyšších hodnot indexu kriminality i vražd.

Ačkoliv v některých nejvíce postižených zemích Střední Ameriky můžeme v posledních letech sledovat mírné zlepšení, významnějšímu poklesu kriminality brání přetrvávající korupce včetně úplatnosti špatně placených bezpečnostních složek. Většinu zdejších věznic nelze v žádném případě označit za „nápravná“ zařízení. Dochází v nich pravidelně ke krvavým potyčkám mezi konkurenčními gangy a rekrutací jejich dalších členů. Nízkou efektivitu boje s kriminalitou dokládá i to,

že objasněnost vražd se zde pohybuje jen okolo 50 %, což je spolu s Jižní Amerikou a Afrikou nejmeně na světě (pro srovnání evropský průměr činí 92 %, UNODC 2019).

Rozdíly uvnitř regionu

Přestože míra kriminality v regionu Střední Ameriky dosahuje celosvětově nejvyšších hodnot, můžeme mezi jeho jednotlivými státy vidět poměrně velké rozdíly, ba dokonce světlé výjimky. Dokládají to hodnoty indexu kriminality, které se ve středoamerických státech aktuálně pohybují v rozmezí od nejnižších 29 (Kuba) do 75 (Honduras). Pro srovnání Česko má hodnotu 25 (Numbeo 2021). Stejně vysoké rozdíly lze pozorovat u počtu vražd na 100 000 obyvatel. Ty se pohybují mezi 52 v Salvadoru a 5 na Kubě (UNODC 2019). Vedle Hondurasu a Salvadoru vykazují nejvyšší míru kriminality Guatemala, Belize a karibské státy Trinidad a Tobago, Jamajka, Portoriko a Bahamy. Nejlidnatější Mexiko se nachází v jejich těsném závěsu. Opačný pól zauímají Nikaragua, Panama a hlavně Kuba (obr. 1).

Mezi státy s největší kriminalitou jsou zastoupeny země se silným podílem mladé populace a chudého obyvatelstva a lidí jiného než bělošského původu. Část z těchto států se rovněž podílí na tranzitu narkotik. Dlužno podotknout, že situace zejména pevninských zemí – Hondurasu, Salvadoru, Belize a Guatemaly – se v posledním desetiletí pomalu lepší, a to díky dílčí stabilizaci ekonomik, ale též programům pomoci směřující sem ze Spojených států. Přestože se počet vražd v těchto zemích snížil za posledních deset let na polovinu, zůstává nejvyšší na světě.

Vysoká kriminalita trápí i největší stát regionu Mexiko. Od vyhlášení války proti narkokartelům po nástupu tehdejšího prezidenta Felipe Calderóna roku 2006 uplynulo již více než patnáct let. Přinesla skokový nárůst obětí na životech, a přestože trvá dodnes, dosud k zásadnímu zlepšení situace nepřispěla. Obětí vražd nejsou jen členové soupeřících gangů a bezpečnostních složek, ale též vládní činitelé, novináři či prostí civilisté. Za nejnebezpečnější oblasti platí hlavně sever a západ země, které jsou tradiční základnou drogových kartelů (obr. 3). Mezi kriminalitou nejvíce postižená velká města patří přímořské Acapulco nebo Tijuana a Ciudad Juárez na hranicích se Spojenými státy. Naopak relativně bezpečný zůstává Yucatán, který je vyhledávanou, a ze strany státu lépe zabezpečenou destinací pro zahraniční turisty.

Zatímco na Jamajce a Trinidadu vysoká kriminalita neklesá, k výraznějšímu poklesu v posledním desetiletí došlo vedle států ležících jižně od Mexika především na Haiti, v Dominikánské republice, Nikaragui a Panamě. Prosperující Panama

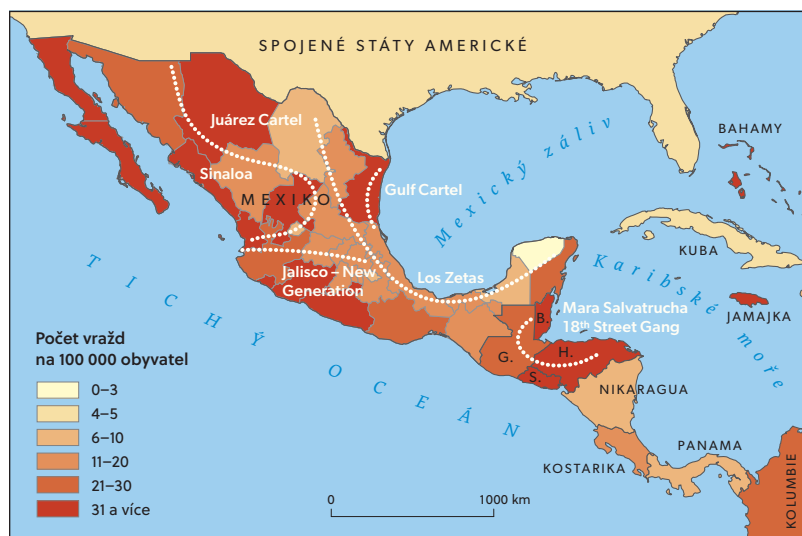
a k socialismu inklinující Nikaragua se tak postupně staly vedle Kuby pomyslnými premianty regionu. Statisticky nejnižší hodnoty kriminality i míry vražd dlouhodobě vykazuje Kuba. Vedle výdobytků socialismu lze nižší kriminalitu přičíst na vrub represivnímu režimu a možnému upravování statistik za účelem propagandy (to nelze vyloučit ani v případě Nikaraguy).

Tvář organizovaného zločinu

Problematické sociální poměry a nefunkční státní struktury typické pro většinu středoamerických zemí představují dlouhodobě ideální podhoubí pro formování organizovaného zločinu. Proces přerodu od tradičního banditismu do promyšleně strukturovaných dobře vyzbrojených vlivných kriminálních organizací byl v posledních dekádách minulého století umocněn zvýšenou poptávkou po narkotikách ve Spojených státech

Obr. 2 Slum v guatemalském hlavním městě Ciudad de Guatemala nazývaný La Limonada. V této chudinské čtvrti žije odhadem 100 000 lidí. Foto: Centers for Disease Control and Prevention / Flickr.com.

Obr. 3 Průměrný počet vražd na 100 000 obyvatel pro rok 2018 a oblasti dominantní působnosti největších drogových kartelů a pouličních gangů. (Zkratky na mapě: B. Belize, G. Guatemala, H. Honduras, S. Salvador.) Zdroj dat: UNODC (2019).

Obr. 4 Výrazné tetování představuje způsob identifikace s gangem a patří k typickým znakům středoamerické kriminální, respektive vězeňské subkultury. Příkladem mohou být členové gangu 18th Street. Foto: InsightCrime.org.

Abstract

Central America – the region of criminality. The article compares Central America with other regions of the world from the perspective of criminality (the number of crimes and, most importantly, murders per 100,000 inhabitants). It also highlights the differences in crime rate amongst the countries of Central America, illustrating the factors that cause this situation. In this context, the article also outlines the activities of organized crime, especially of the local drug cartels and street gangs.

a globalizací obchodu s nimi. Strategická poloha v blízkosti Spojených států předurčila zvláště Mexiko do role nejprve prostředníka a následně, s poklesem pozice kolumbijských kartelů koncem 90. let minulého století, i hlavního organizátora celooamerického obchodu s drogami. Výnosy z něj přesáhly dosavadní zisky z prostituce, obchodu se zbraněmi, krádeží nebo vydírání a staly se základem moci, bohatství a globálního dosahu zdejších narkokartelů. Oporu a členskou základnu nacházejí mezi převážně chudým obyvatelstvem a jejich vliv sahá do nejvyšších vrstev společnosti. Disponují širokou sítí mezinárodních kontaktů, placených spolupracovníků (včetně státních úředníků a policie) i distributorů v podobě pouličních gangů ve Spojených státech a dalších zemích. Mexickým narkokartelům je přičítán také výrazný podíl na organizaci ilegální migrace, a především pak spáchaných vražd na území Mexika, případně i ve Spojených státech (Woody 2019).

Mezi nejmocnější drogové kartely patří kartel Sinaloa se základnou na severozápadě Mexika, který dlouhá léta vedl již odsouzený Joaquín Guzmán zvaný El Chapo (Prcek). K nejvýznamnějším se též řadí Gulfský kartel a Los Zetas dominující na severovýchodě, resp. v oblastech při pobřeží Mexického zálivu. Největším rivalem kartelu Sinaloa je v posledních letech kartel Jalisco – Nová generace (CJNG) s oporou na jihozápadě v horském regionu Tierra Caliente. Uvedené oblasti Mexika kvůli jejich aktivitám patří k nejméně bezpečným (obr. 3).

Nezanedbatelný podíl na organizovaném zločinu ve Střední Americe mají také maras, pouliční gangy s širokou mezinárodní působností a základnou v Salvadoru, Hondurasu a Guatemale. Největší z nich jsou 18th Street gang (známý také jako Mara 18, Calle 18, Barrio 18 nebo jen La 18)

a Mara Salvatrucha (MS-13), mezi nimiž panuje silná nevraživost. Jejich rivalitu výrazně podnítila i občanská válka v Salvadoru (která trvala od roku 1979 až do roku 1992; *co k ní vedlo, se můžete dočíst v rubrice Kaleidoskop v tomto čísle Rozhledů*). V důsledku salvadorské občanské války emigrovala řada lidí do Spojených států, kde začali zakládat gangy (popřípadě rozšířili řady již existujících latinskoamerických gangů). Tyto zločinecké organizace následně přesunuly svou činnost i do svých domovských zemí. Oba gangy se vyznačují subkulturou graffiti a tetování (obr. 4).

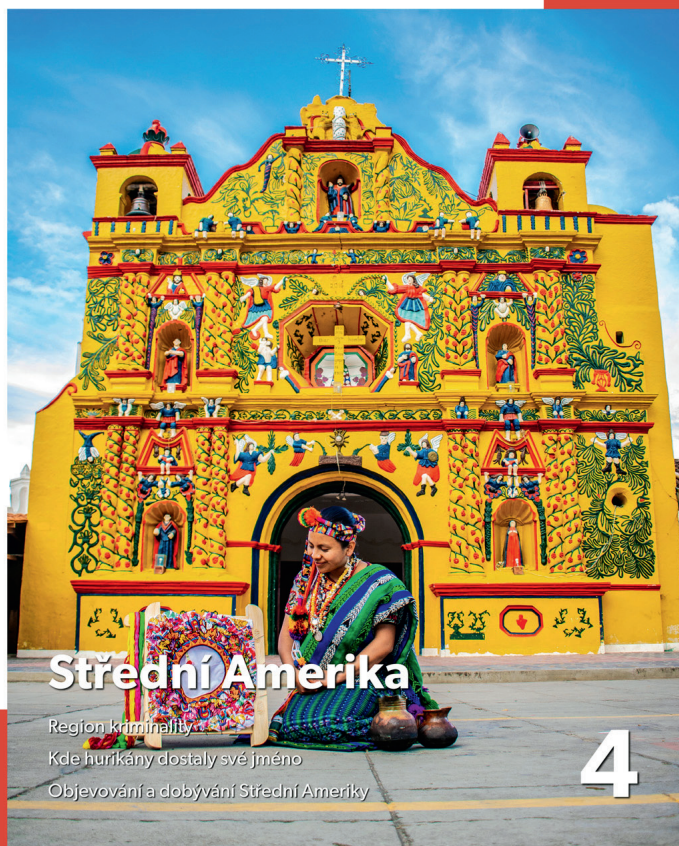
Vedle vlastních aktivit spolupracují gangy s mexickými kartely a podílejí se na distribuci drog na území Spojených států a Mexika. Zatímco mexické drogové kartely lze považovat za jedny z nejmocnějších kriminálních organizací, 18th Street Gang a MS-13 figurují mezi těmi nejpčetnějšími. Počet jejich příslušníků se v obou případech odhaduje na 30 000 až 70 000, přičemž podstatná část se nachází ve věznicích.

Naděje na změnu?

Přes mírně klesající trend posledních let zůstává Střední Amerika regionem s největší mírou kriminality na světě. Důvodem je fakt, že hlubší příčiny tohoto jevu se zde daří řešit jen velmi pomalu, pokud vůbec. Extrémní sociální rozdíly, nezaměstnanost, vysoký podíl mladé populace a lidí žijících v chudinských čtvrtích představuje spolu s všudypřítomnou korupcí a exponovanou polohou v globálním obchodu s drogami trvalé podhoubí drobné kriminality i organizovaného zločinu. Dílčí naděje na změnu dávají regionu některé země, kde se situaci daří zlepšovat, ať již prostřednictvím investic do vzdělání a programů prevence kriminality nebo finanční a odborné podpory v boji proti organizovanému zločinu ze strany Spojených států a OSN.

Literatura a zdroje dat

- NOVÁČEK, A. (2015): Vraždy ve světě: makroregionální srovnání. *Geografické rozhledy*, 24(5), 8–9.
- Numbeo (2021): Crime Index by Country 2021, www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp (26. 4. 2021).
- Small Arms Survey (2017): Civilian Firearms Holdings. www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/Weapons_and_Markets/Tools/Firearms_holdings/SAS-BP-Civilian-held-firearms-annexe.pdf (26. 4. 2021).
- UNODC (2019): Global study on homicide. www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet2.pdf (26. 4. 2021).
- WOODY, Ch. (2019): 400 murders a day: 10 reasons why Latin America is the world's most violent place. *Business Insider*, 10. 9. 2019. www.businessinsider.com/latin-america-is-the-worlds-most-violent-region-crime-2019-9#the-most-violent-region-in-the-world-11 (26. 4. 2021).

Střední Amerika

Region kriminality

Kde hurikány dostaly své jméno

Objevování a dobývání Střední Ameriky

4

Tento soubor (článek) je vlastnictvím časopisu Geografické rozhledy a podléhá právní ochraně. ■ Vydavatel i nakladatel časopisu si vyhrazují právo článek zveřejňovat na webových stránkách a sociálních sítích časopisu za účelem propagace časopisu. ■ Dílo není určeno ke komerčnímu využití. Smí se šířit, pokud jsou korektně uvedeny údaje o autorovi, článku a jako zdroj citován časopis Geografické rozhledy.